

שבת דף פח עמוד א

אמר רבי אלעזר בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו דכתיב [תהלים קג, כ] ברכו ה' מלאכיו גברי כח עשי דברו לשמע בקול דברו ברישא עשי והדר לשמע אמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב [שיר השירים ב, ג] כתפוח בעצי היער וגו' למה נמשלו ישראל לתפוח לומר לך מה תפוח זה פריו קודם לעליו אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע. **ההוא מינא דחזייה לרבא דקא מעיין בשמעתא ויתבה אצבעתא דידיה תותי כרעא וקא מייץ בהו וקא מבצען אצבעתיה דמא.** אמר ליה עמא פזיזא דקדמיתו פומיכו לאודניכו אכתי בפחזותייכו קיימיתו. ברישא איבעיא לכו למשמע אי מציתו קבליתו ואי לא לא קבליתו. אמר ליה אנן [דף פח עמוד ב] דסגינן בשלימותא כתיב בן [משלי יא, ג] "תמת ישרים תנחם" הנך אינשי דסגן בעלילותא כתיב בהו [שם] "וסלף בוגדים ישדם."

כתובות דף קיב עמוד א

רבי זירא כי הוה סליק לא"י לא אשכח מברא למעבר. נקט במצרא וקעבר. אמר ליה ההוא צדוקי: עמא פזיזא דקדמיתו פומיכו לאודניכו אכתי בפזיזותייכו קיימיתו. אמר ליה דוכתא דמשה ואהרן לא זכו לה, אנא מי יימר דזכינא לה? ר' אבא מנשק כפי דעכו ר' חנינא מתקן מתקליה. ר' אמי ורבי אסי [עמוד ב] קיימי משמשא לטולא ומטולא לשמשא. ר' חייא בר גמדא מיגנדר בעפרה שנאמר [תהלים קב, טו] כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו.

רבינו בחיי בראשית פרק יז פסוק א

ודע כי נקרא "תמים" מי שתוכו כברו, ופיו ולבו שוים, ומפני שאברהם אבינו ע"ה היה שרש האמונה, וראש כל מיחדים, וענין היחוד צריך שתהיה עדות הלב והפה שוים, על כן הזכירו הש"י "והיה תמים", הוא הדין בכל שאר עבודות הש"י יצטרך האדם שיהיו פיו ולבו שוים, שיצדיק כל אחד לחברו ויעיד עליו ולא יחלוק עליו בשום ענין, כי כל מי שהוא אחד בפה ואחד בלב והנה הוא חולק קצתו על קצתו ומכזב קצתו את קצתו, הוא מן הכת שנאמר עליו: (תהלים עח, לו – לז) "ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו", "ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו",

ועל כן באה מצות עשה שבתורה, שנאמר: (דברים יח, יג) "תמים תהיה עם ה' אלקיך", והוא השבח הגדול האמור בכל הצדיקים: איש צדיק תמים. וכתיב: (בראשית כה, כז) "ויעקב איש תם". וכן יצחק נקרא עולה תמימה, וכתיב: (תהלים טו, ב) "הולך תמים ופועל צדק". וכתיב: (תהלים קא, ב) "אשכילך בדרך תמים". וכתיב: (תהלים קיט, א) "אשרי תמימי דרך".

וכבר הודיענו דוד ע"ה כי בעל מדה זו הוא לפני השם יתברך קיים נצחי לעולם, הוא שאמר: (תהלים מא, יג) "ואני בתומי תמכת בי ותציבני לפניך לעולם". ואמר שלמה:

(משלי י, ט) "הולך בתום ילך בטח". ואמר עוד: (משלי יא, כ) "ורצונו תמימי דרך".

תורת המנחה פרשת נצבים / דרשה עה

דרשה עה עוד לפרשת אתם נצבים

וְאֲנִי בְּתַמִּי תְּמַכֶּתָּ בִּי וּתְצִיבֵנִי לְפָנֶיךָ לְעוֹלָם (תהלים פרק מא פסוק יג)
פסוק זה אמרו דוד המלך ע"ה ובא להשמיענו באיזה זכות זכה הוא לקנות חיי שני עולמות, חיי העולם הזה וחיי העולם הבא, כי בשניהם זכה. וזהו שאמר תמכת בי ותציבני לפניך לעולם, תמכת בי מורה על חיי העולם הזה כדא' (משלי כח יז) "אָדָם עֶשֶׂק בְּדָם נִפְשׁ עַד בּוֹר יָנוֹס אֶל יַתְמָכּוּ בּוֹ", "כי זה מדבר על חיזוק ידי האדם בעולם הזה. "ותציבני לפניך לעולם" זהו לחיי העולם הבא שהיא העמדת הנפשות הטהורות וקיומן לעולמי עד לפני יוצרם.

עונשו של דוד על מעשה בת שבע

ובמה נתאמת אצל דוד באותו הזמן כי היה אבוד מחיי העולם הזה, והחיהו השם ית' ובטל מעליו הגזירה. דע כשעשה אותו מעשה דבת שבע ובא נתן הנביא ומשל לו אותו משל של כבשה (שמואל ב יב א) והוא פסק הדין עליו ונשבע חי ה' כי בן מות האיש העושה זאת ואת הכבשה ישלם ארבעתים, אז נחתם עליו גזר דין על המיתה מן העולם הזה ומן העולם הבא.

וכשפירש לו נתן הנביא המשל ואמר לו (שם שם ז) אתה האיש וגו', מה כתי' בתריה (שם שם יג) ויאמר דוד אל נתן הנביא חטאתי לה' ויאמר נתן אל דוד גם ה' העביר חטאתך לא תמות, אז נתברר לו כי לא נתכפר לו אלא מחצה או מיתת הגוף או מיתת הנפש, דאילו נתכפר לו השתים הוה ליה למימר ולא תמות, ועל האמת לא נתכפר לו כי אם מחצה מיתת הנפש וזכה לחיי העולם הבא, ומן הדין היה לו למות בעולם הזה מיד, אלא נתן לו יסורין ועונשין תחת המיתה והעלה עליו כאילו מת ובטל מן העולם.

ומה היו העונשין האלו אמרו רז"ל צרעת וסילוק רוח הקדש ממנו וגם פירשו הסנהדרין ממנו ששה חדשים, דאמר רב יהודה אמר רב (סנהדרין קז א) ששה חדשים נצטרע דוד ונסתלקה ממנו רוח הקדש ופירשו ממנו סנהדרין, נצטרע דכתי' (תהלים נא ט) "תִּחְטְאֲנִי בְּאֲזוֹב וְאֶטְהַר תְּכַבְּסֵנִי וּמִשְׁלֵג אֶלְבִּין", נסתלקה ממנו רוח הקדש דכתי' (שם שם יד) "הַשִּׁיבָה לִּי שִׁשׁוֹן יִשְׁעֶיךָ וְרוּחַ נְדִיבָה תִּסְמְכֵנִי", פירשו ממנו סנהדרין דכתי' (שם קיט עט) "יִשׁוּבוּ לִּי יִרְאִיךָ >וידעו< וַיִּדְעֵי עֲדֹתֶיךָ". ומנא לן דששה חדשים הוו דכתי' (מלכים א ב יא) "והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה בחברון מלך שבע שנים ובירושלים מלך שלשים ושלש שנים", וכת' (שמואל ב ב יא) "ויהי מספר הימים אשר היה דוד מלך בחברון על בית יהודה שבע שנים וששה חדשים", ואלו הם הששה

חדשים שנצטרע.

וכיון שראה דוד שנקנסה עליו המיתה וחלו עליו היסורין וניצל מהם, אז ידע בבירור כי ה' העביר חטאתו ממיתת העולם הזה ולא ימות לעולם הבא והוא נוחל שני עולמות. וכן הבטיחו השם ית' במקום אחר (שמואל ב ז טז) "ונאמן בתיך וממלכתך עד עולם לפני כסאך יהיה נכון עד עולם," הזכיר שני פעמים עד עולם להודיע כי הוא זוכה בחיו שני עולמות. והודיע במה זכה לחיים האלו ואמר "ואני בתומי תמכת בי," בתמימות שהיתה בו זכה לזה.

ביאור מדת התמימות

ומהו ענין זה התמימות, הוא שלא יבטח אדם לא על חכמתו ולא על גבורתו ולא על עשרו ולא על תחבולותיו בשום מעשה שיעשה, אלא ישליך כל עסקיו וכל עניניו על השם ית' ויבטח עליו והוא יעשה. ואל יבקש לדעת עתידות במה שיוכל להצליח דרכו באצטגנינות או בענין מעניני הקוסמים והכשוף כדרך שהגוים עושין, כי זה דרכם כסל למו דכתי' (דברים יח יד) כי הגוים ההם אשר אתה יורש אותם אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך ה' אלקיך, ואומר (שם ד יט) ופן תשא עיניך השמימה וגו' אשר חלק ה' אלקיך אותם לכל העמים, והזהירנו השם ית' שלא נתפתה אחר אלו הטועים והמטעים, אלא שנבטח בו בכל עניניו ונהיה תמים עמו הה"ד לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש וגו' תמים תהיה עם ה' אלקיך. הא למדת שהדורש אחר אלו הענינים אינו תמים עם השם ית' ואינו מצליח דרכו בדרישת אלו הענינים.

ואם תאמר והלא אנו רואים כי אלו שהם נזהרים במעשיהם ואינם עושין דבר כי אם בחקירת העתים ובבחירת השעות וכפי מהלך הכוכבים, הם מצליחין בין בחייהם בין בממונם בין בבניהם. כי יש מן מהם כשהן נכנסין בדרך בים או ביבשה אינן נכנסין עד שמסתכלין אם דרכם צלחה או לא, אם רואין כי משפטי הכוכבים מורין על ההצלחה ועל החיים על הדרך אשר ילכו בה אז ילכו וינצלו מכמה גזירות, ואם רואין שמשפטי הכוכבים מורין על הגזירה ועל המיתה הם נמנעין ואינם הולכין ואינם ניזוקין, וכן עושים כשרוצים להתעסק בסחורה ובמשא ובמתן, וכן עושין אף כשמשמים מטותיהם כדי שיהיו בניהם בעלי עושר ובעלי כבוד וגדולי הדור, ואינן עושין דבר אלא אם רואין כי המזל והשעה יסייע אותם להצליח באותו מעשה. ואנו רואין כי הם מצליחים בחיים ובעושר ובבנים, ואותם שאינן דורשים אחר דברים אלו והולכין בתום לבכם אינם מצליחים בחייהם ר"ל שמתים בקצרות שנים ובמיתות משונות ובעוני גדול כי הם עניים ואביונים, ולא תאמר כי אליהם יגיע זה ולא בבניהם כי גם בניהם בחוסר כל ובדלות ובשפלות.

אל תתמה על זה, כי על שלשת האנשים האלה הכתוב צווח ואמר שלא נתמה על אלו ההולכים בתמימות ואינם מצליחים. על המתים בקצרות שנים ובמיתות משונות ובעוני מפני שלא דרשו וחקרו על הענין לדעת היאך ילכו בדרכם, והלכו בתמימות לבם ומתו, אמר עליהם הכתוב (תהלים לז יח) "יודע ה' ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה", ר"ל אל תהי סבור כי זה מת בפשיעה קודם זמנו או במיתה משונה מפני שהלך בתום לבו, כי יודע ה' ימי תמימים, ומיום שנברא נגזר עליו בזה וחייו נצפנו לעולם הבא, הה"ד (שם) "ונחלתם לעולם תהיה."

וכן הכתוב צווח על העני ההולך בתם לבו, כי הוא טוב וחשוב מן העשיר המעקש דרכיו ללכת בתחבולות הה"ד (משלי כח ו) "טוב רש הולך בתמו מעקש דרכים והוא עשיר", ובמקום אחר פירש כי זה העשיר לא קנה זה העושר בחכמתו כי אם בכסילות ובעקשות שפתיו דכתי' (שם יט א) "טוב רש הולך בתמו מעקש שפתיו והוא כסיל".

וכן הכתוב צווח על מי שאין לו בנים בעלי גדולה ועושר הה"ד (שם כ ז) מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו, ור"ל כי זה שהלך בתומו והוליד בנים והם שפלים ודלים, צדיק הוא זה האיש שהלך בתומו, ואל תתמה על בניו אם הם שפלים ודלים כי סוף שיתאשרו אחר מיתת הצדיק אביהם הה"ד (שם) "אשרי בניו אחריו".
הא למדת כי המהלך בתומו נקרא צדיק, והוא חשוב וטוב מן העשיר המעקש דרכיו ומזה שהאריך ימים ושנים ומזה שהוליד בן פריץ ומקנהו פרץ בארץ.

מעלת התמימות

וגם נוחל שני עולמות באחרית הימים, העולם הזה דכתי' (משלי ב כא) כי ישרים ישכנו ארץ ותמימים יותרו בה, העולם הבא דכתי' (שם כח י) ותמימים ינחלו טוב, וכתתי' (תהלים לז לז) שמר תם וראה ישר כי אחרית לאיש שלום, וכתתי' (שם טו ב) ה' מי יגור באהליך וגו' עד הולך תמים וגו'. ולא עוד אלא שזוכה בדין דכתי' (שם כו א) לדוד שפטני ה' כי אני בתומי הלכתי, ואומר (שם ז ט) ה' ידין עמים שפטני ה' כצדקי וכתומי עלי. הא למדת שההולך בתמימות אינו מתירא מן הדין אלא שמבקש להיות נידון, מפני שבודאי יזכה בדין. ולא עוד אלא שהוא הולך לבטח בכל דרכיו דכתי' (משלי י ט) הולך בתום ילך בטח, וכתתי' (שם יא ג) תומת ישרים תנחם וגו', ואומר (שם שם ה) צדקת תמים תישר דרכו. ועוד שהוא מרוצה לפני קונו דכתי' (שם שם כ) תועבת ה' עקשי לב ורצונו תמימי דרך, וכל זה מפני שהוא מניח דרכי העקשים והולך בתומו ובוטח בהשם ית' בכל עניני העולם.

גם בתורה צריך ללכת בתמימות

ולא בעסקי העולם לבד צריך אדם ללכת בתמימות ולא יחקור וידרוש בהם, אלא אפי'

בדברי תורה צריך שילך בהם בתמימות, ובמופלא ממנו אל ידרוש ובמכוסה ממנו אל יחקור הה"ד (שם קיט א) "אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה'". וזה אפילו בדברים שהם צרכי ישוב העולם שאע"פ שלא נכתבו דין הוא שיכתבו, וכל שכן בדברים שנאמר בהם חוק או חוקות כגון לבישת שעטנז וכלאים ופרה אדומה ושעיר המשתלח וחבריהם, שאין לו לדרוש ולחקור על סודם ועל זה אמר דוד המלך ע"ה (תהלים יח כג) "וחוקותי לא אסיר מני", וכת' בתריה "ואהי תמים עמו וגו'", וכת' (שם קיט פ) "יהי לבי תמים בחוקיך למען לא אבוש". ...

רמב"ם הלכות תשובה פרק ג הלכה ד

אע"פ שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב רמז יש בו כלומר עורו ישינים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם, אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה, לפיכך צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולה כאילו חציו זכאי וחציו חייב...